

De rel van Delft

Insubordinatie tijdens de taptoe Delft van 1961

Militaire muziek houdt van tijd tot tijd de gemoederen bezig. De Luchtmachtkapel voerde tijdens de laatste voorstelling van de taptoe Delft op zaterdagavond 2 september 1961 plotseling een mars uit die niet in het programma stond. Tegen het verbod van het ministerie van Defensie in, speelde de kapel opeens de swingmars 'Oh, when the Saints go marching in'. De media doken er direct bovenop. Een relletje was geboren.

AOO drs. J.S. Smit*

Tijdens de oprichtingsceremonie van de Luchtmachtkapel op 1 april 1951 kon niemand bevroeden dat ruim tien jaar later de kranten vol zouden staan met wat de geschiedenis in zou gaan als 'de rel van Delft'. Toen ik in 1983 deel ging uitmaken van wat toen heette de 'Kapel van de Koninklijke Luchtmacht' hing daar altijd nog een sfeer van geheimzinnigheid rond 'de rel'. Dat 'Oh, when the Saints go marching in' altijd als toegift op het programma stond leek net zo toevallig als dat de Koninklijke Militaire Kapel (KMK) haar concerten steeds met 'Turf in je ransel' afsloot. Het verschil is echter dat 'Turf in je ransel' de officiële defileermars van het regiment Grenadiers is. De overeenkomst tussen de twee

marsen is dat ze allebei de signatuur van elke kapel kenmerken.

Oprichting van de Luchtmachtkapel

De Luchtmachtkapel werd op 1 april 1951 opgericht. Maar uit de lucht vallen deed ze geenszins. Al in de zomer van 1946 stelde de commandant van het regiment Luchtvaarttroepen, luitenant-kolonel-vlieger J.L. Zegers, de Minister van Oorlog voor om een luchtmachtkapel op te richten.¹ Zegers kreeg echter nul op het rekest. De secretaris-generaal schreef hem kort daarna dat hij geen aanleiding zag om tot de vorming van een luchtmachtkapel ter sterkte van de KMK over te gaan.² Zolang de Luchtvaarttroepen nog een regiment van de landmacht waren kon hij slechts instemmen met de oprichting van een regimentskapel.³ Met andere woorden, meer dan een fanfare, bestaande uit dienstplichtigen, zat er niet in.

Maar de wens van de Luchtvaarttroepen om te beschikken over een kapel bestaande uit beroepsmusici bleef bestaan. Twee jaar voor de verzelfstandiging van de Koninklijke Luchtmacht kwam de kapel er dan toch. Op 31 maart 1951 werd de LSK-band ontbonden en het Stafmuziekkorps van het regiment Stoottroepen werd een dag later de nieuwe Luchtmachtkapel.

* De auteur is medewerker bij de Inspectie Militaire Muziek Krijgsmacht. Voorts studeerde hij hoorn aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam en muziekwetenschappen aan de Universiteit van Utrecht.

Ik bedank het centraal archievendepot in Rijswijk voor het kunnen raadplegen van de archieven van de Chef Luchtmachtstaf, Chef Generale Staf, Chefs van Staven, Minister van Oorlog en Inspecteur der Militaire Muziek. Verder heb ik gebruik gemaakt van collecties van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, van de staf Commando Luchtstrijdkrachten en van majoor b.d. H.F.W. van Diepenbeek. *In de schaduw van de muur, maatschappij en krijgsmacht rond 1960*. B. Schoenmaker, J. A. M. M. Janssen (red.) (1997): 'Driestromenland in optima forma: identiteit taken en organisatorische inbedding van de krijgsmachtdelen rond 1960', pp. 236-238. *De Groene Amsterdammer*, 16 september 1961. Mevrouw Werkman en mevrouw Metz ben ik erkentelijk voor toestemming van publicatie 'Haegsche Sousa'.

1 Geheim No. 13846, Brief aan de Minister van Oorlog, 17 juli 1946.

2 Brief van 4 oktober 1946, No. A 217.

3 In de volksmond werd deze kapel de LSK-band genoemd. Een afkorting van Luchtstrijdkrachten kapel.

Met een kleine dertig man moest de pas benoemde kapelmeester, de 25-jarige reserve eerste luitenant H.F.W. van Diepenbeek, een nieuwe kapel opbouwen. Deze zou in de jaren daaropvolgend een organieke sterkte moeten krijgen gelijkwaardig aan die van de Koninklijke Militaire Kapel.

De eerste jaren

Toen alle beroepskapellen van de Nederlandse krijgsmacht begin jaren vijftig de beschikking hadden gekregen over prachtige ceremoniële uniformen ontstond de wens om eens per jaar een taptoe te organiseren. Het hoofddoel van een taptoe was de afstand tussen krijgsmacht en burger te verkleinen. Als plaats van handeling valt de keuze op het historische marktplein voor de nieuwe kerk in Delft, waar in augustus 1954 de eerste taptoe plaatsvindt.

Het festijn is direct een doorslaand succes en krijgt binnen enkele jaren een internationale uitstraling. In 1956 duikt er plotseling een nieuw fenomeen op. Is de muziekkeuze de eerste jaren vooral traditioneel, in dit jaar speelt de Marinierskapel der Koninklijke Marine de 'St. Louis Blues'-mars. Dit is de Chef van de Generale Staf, luitenant-generaal B.R.P.F. Hasselman, niet ontgaan. Daags na zijn bezoek aan de taptoe schrijft hij een brief aan de Minister van Oorlog. Hij waarschuwt de bewindsman, die dezelfde avond een bezoek aan Delft zal brengen, voor wat hem te wachten staat.

Hasselman meldt vol afschuw dat 'de marinierskapel jazzmuziek ten gehore gebracht heeft', wat op hem en, naar hij heeft kunnen vaststellen, ook op andere militairen 'een dwaze indruk' maakte. Hasselman vindt dat een taptoe een militair schouw- en hoorspel behoort te zijn. Buiten de gebruikelijke marsmuziek moet het geheel naar oud gebruik worden afgesloten met een paar koralen en het Wilhelmus.

Wie behoefte heeft aan jazzmuziek, kan een der vele dansgelegenheden bezoeken. Wie een taptoe bezoekt, verwacht zodanige muziek bepaald niet.⁴

FOTONIMH

Stoottroepenkapel, Nijmegen, eind jaren veertig

Aan het eind van de brief pleit Hasselman ervoor dat er bij de taptoe Delft vooral Nederlandse marsmuziek wordt uitgevoerd. De taptoe is een Nederlandse traditie en daar horen zijns inziens geen buitenlandse marsen op het programma te staan.

Averechtse propaganda

De volgende dag komt Hasselman op zijn brief terug. In een tweede brief schrijft hij dat propaganda voor de krijgsmacht de belangrijkste reden is voor ondersteuning van de taptoe Delft. Hij doet er tevens een knipsel uit *De Tijd* bij.⁵ Wanneer echter het resultaat is dat de pers bericht dat enkele generaals hun wenkbrauwen zullen fronsen en zich afvragen of dit nu wel militaire muziek is, is de krijgsmacht op de verkeerde weg en werkt de bedoelde propaganda averechts.

De (jazz) muziek is wel goed, maar de (domme) generaals begrijpen er niets van.

4 Brief aan de Minister van Oorlog op 27 augustus 1956. Nr. Kab. 56/706.

5 (...) Terwijl de Marinierskapel onder leiding van majoor Gijsbert Nieland in hun decoratieve nieuwe tenue het hoogtepunt van de taptoe brachten met de 'St-Louis Blues' van W.C. Handy.

Zowel de geraffineerde tempowisselingen als het karakteristieke timbre van deze ultramoderne muziek wisten zij daarbij op schier volmaakte wijze te interpreteren. Wellicht zullen bij de première van hedenavond enkele generaals hun wenkbrauwen fronsen en zich afvragen of dit nu wel militaire muziek is, maar de hartveroverende, vakkundige weergave van dit toch voor blaasinstrumenten voortreffelijk liggend brok muziek smaakt naar meer en doet als vanzelf de gedachte rijzen om bij volgende taptoes het hoofddoel van deze nationale, militaire manifestatie op de eerste plaats te leggen op het muzikale programma en daarnaast pas de nodige aandacht te besteden aan de show, die overigens zowel wat de gecompliceerde Amerikaanse countermarch als wat de minder ingewikkelde figuren betreft weer tot in de puntjes verzorgd was. *De Tijd*, 25 augustus 1956.

FOTO NIMH

Luitenant-generaal B.R.P.F. Hasselman in 1954

Uiteraard kunnen, volgens Hasselman, de militaire muziekkorpsen bij alle mogelijke gelegenheden concerner en daarbij niet-militaire muziek ten gehore brengen. Een taptoe is echter geen concert, maar een militaire demonstratie.⁶ De adjudant van de minister reageert met een kort briefje, waarin hij schrijft dat de commandant van het Korps Mariniers, generaal H.O. Romswinckel, uit het veld was geslagen nadat hij zijn mariniers had gehoord.

Discussies

Vanaf dat moment beginnen de discussies op het allerhoogste niveau over wat nu wel en niet toelaatbaar is als het gaat om de militaire muziek. De Marinierskapel wordt teruggefloten

en zal tijdens de taptoe voorlopig geen swingmuziek meer uitvoeren. De Luchtmachtkapel echter heeft de smaak te pakken en heeft het daaropvolgende jaar ook de 'St. Louis Blues' op het programma gezet.

De nervositeit omtrent het spelen van de moderne marsmuziek begint echter toe te nemen. De minister eist dan ook dat in het vervolg het programma van de taptoe vooraf aan hem wordt aangeboden. Tevens besluit hij dat bij andere gelegenheden waar de militaire muziek ten gehore wordt gebracht, het programma eerst aan de inspecteur Militaire Muziek ter goedkeuring wordt voorgelegd.⁷

Ook prins Bernhard in zijn functie van inspecteur-generaal mengt zich in de discussie. Hij verwoordt op 19 juli 1961 aan de minister van Defensie zijn zorg dat de taptoe ontaardt in een evenement waarbij slechts amusement voor het grote publiek wordt beoogd.⁸ De prins-gemaal stelt de minister voor om op korte termijn maatregelen te treffen om de taptoe te herstellen in haar oorspronkelijke vorm van kleurrijk, militair-muzikaal schouw- en hoorspel.

Swingverbod

De maat is dus vol en Van Diepenbeek moet na ingrijpen van de algemeen leider van de taptoe, majoor der cavalerie mr. P. C. L. Eschauzier en de directeur van de KMK, majoor R. van Yperen, die tevens muzikaal leider van de taptoe is, zijn programma in dezelfde zomer nog aanpassen. De geplande marsen 'Bill Bailey' van Zane van Auken en 'American Swing March' van Hugo de Groot moeten worden vervangen. Ook een deel uit de suite 'Cake Walk' moet uit het programma verdwijnen.⁹

Naar aanleiding van de brief van de prins stelt het comité verenigde chefs van staven met goedkeuring van de minister op 15 augustus een werkgroep samen om richtlijnen op te stellen om de normen waaraan de militaire en muzikale aspecten dienen te worden getoetst, nader te formuleren.¹⁰ Tevens zal de werkgroep richtlijnen moeten opstellen als het gaat om exercitie en om de uit te voeren muziek.

6 Nr. Kab. 56/706/A, 28 augustus 1956.

7 *Het is mij opgevallen dat de muziek, die door militaire muziekkorpsen wordt gespeeld, niet altijd genoegzaam past bij het karakter van de gelegenheid waarvoor het desbetreffende muziekkorps was uitgenodigd. Ik verzoek U daarom aan de directeur, c.q. kapelmeester van het (de) onder Uw bevelen staande militaire muziekkorps(en) op te dragen tijdig vóór elke muziekuitsvoering, die buiten militair verband wordt gegeven, het programma ter inlichting aan de Inspecteur der militaire muziek te sturen ten einde deze autoriteit in de gelegenheid te stellen voor zover nodig zijn oordeel hierover tijdig ter kennis van de desbetreffende directeur/kapelmeester te brengen.* De chef van de Generale Staf, G.J. Le Fevre de Montigny, 18 oktober 1958. Sectie Kab. Bur. Cer. Nummer: 111.530.

8 Brief nummer: 463/61, Staven Inspecteur Generaal aan de minister van Defensie.

9 Pikant detail is dat de taptoe 1961 juist in het teken staat van het tienjarig bestaan van de Kapel van de Koninklijke Luchtmacht, maar dat de luchtmacht zelf geen invloed kan uitoefenen op de programmering.

10 Deze werkgroep bestaat uit kapitein-luitenant ter zee W. de Looze, majoor B. M. Koch van de generale staf, luitenant-kolonel H. A. J. Oostindien van de luchtmachtstaf, majoor mr. G. Herman van het comité verenigde chefs van staven en de heer D. van den Berg van de Stichting taptoes. Als adviseur in de werkgroep wordt opgenomen kolonel dr. C.L. Walther Boer, inspecteur der militaire muziek. Deze werkgroep zal echter door de gebeurtenissen op 2 september 1961 worden ingehaald. In de door mij geraadpleegde bronnen heb ik dan ook geen rapportage van deze werkgroep kunnen terugvinden.

Het uitgangspunt daarbij is dat de muziek slechts bestaat uit marsmuziek, koralen en het nationale volkslied.¹¹

Buikdans

Op vrijdag 25 augustus heeft kapitein Van Diepenbeek, naar eigen zeggen, een kort gesprek met de journalist P. Grotendorst van de *Telegraaf*. De volgende dag verschijnt er een artikel waarin staat dat:

Kapitein H. van Diepenbeek een stukje moderne jazz tegen de oude gevels [wilde] laten klinken, maar daar kwam niets van in. Op de vergadering van de verenigde chefs van staven zette men onmiddellijk een streep door de jazz. [...] Luitenant-generaal H. Schaper wilde er nog even over praten, maar het heeft niet mogen baten. [...] Er ging een streep door de jazz en het werd: 'Bathsheba', een zeer origineel Oosters muziekje, zo heette het. Maar een kenner vertelde mij gisteravond: Dat is een originele buikdans.¹²

Op 31 augustus is er in Haarlem een grote Fokker-herdenking waar ongeveer 100 journalisten aanwezig zijn. Voor de journalisten is

het artikel uit de *Telegraaf* de gespreksstof. De legervoorlichtingsdienst wordt voor commentaar door een aantal journalisten benaderd om erachter te komen waar de waarheid ligt. De volgende dag is opnieuw een aantal journalisten aanwezig bij de beëdiging van KMA-cadetten van de luchtmacht op het vliegveld Ypenburg. Ook nu raken de journalisten niet uitgepraat over de kwestie rond het 'jazzverbod'. En zelfs binnen de gelederen van de kapel, die gedurende de taptoeperiode op Ypenburg verblijft, is het onrustig. Onderling wordt er al gesproken dat ze 'de Saints' zullen gaan spelen op de laatste avond.

Onverwacht initiatief

Op zaterdag 2 september krijgt kapitein Van Diepenbeek door boden van het gemeentehuis een taart aangeboden vanwege zijn 36-ste verjaardag. Ze vragen hem of het mogelijk is om op deze slotavond ook een moderne mars te spelen. Van Diepenbeek overlegt dit met majoor Eschauzier. Hij krijgt hiervoor toestemming, met de beperking dat niet de 'St. Louis Blues' of de 'Saints' gespeeld mag worden.

Van Diepenbeek gaat vervolgens naar de plek in de kerk waar de kapel staat opgesteld, om te zeggen dat in plaats van de geprogrammeerde 'USA air force March', nu 'Bill Bailey' zal worden uitgevoerd. Enkele muzikanten vragen nog of de 'Saints' niet kan worden gespeeld, maar daar kan volgens Van Diepenbeek geen sprake van zijn. Voor de afmars is de tijdsduur van 'Bill Bailey' echter te kort. Van Diepenbeek geeft dan ook de opdracht om deze mars tweemaal uit te voeren. De gemoederen waren echter al zo hoog opgelopen dat aan het einde van 'Bill Bailey' de kapel de mars niet herhaalde, maar dat een aantal muzikanten het initiatief namen om, juist marcherend voor de hoofdtribune, pontificaal de 'Saints' in te zetten.

Kapelmeester H.W.A.C. Warnas, die voor de kapel uitliep, wist niet wat hem overkwam. En ook Van Diepenbeek, die naast de tribune

Opbouw van de tribunes en de technische installaties voor de taptoe Delft, augustus 1961

11 Comité verenigde chefs van staven, Nr. 61-813 CZ, 15 augustus 1961.

12 De *Telegraaf*. Stan Huygens op 26 augustus 1961.

FOTONIMH

Het plein voor de kerk in Delft, waar de taptoe zal plaatsvinden, augustus 1961

stond, kon niet meer ingrijpen. Hij kreeg juist op dat moment vanwege zijn verjaardag een vette paling aangeboden door leden van het Luchtmacht Demonstratie- en Exercitiepeloton. Het publiek vond het prachtig, en scandeerde bis... bis!

„CADEAU” VOOR JARIGE OVERTREDING BEVEL

Een grap met grote gevolgen

Wat een grap leek, kreeg echter nog een flinke staart. Op maandag 4 september had majoor Eschauzier zijn rapport al bij minister ir. S.H. Visser ingeleverd. Eschauzier schrijft hierin dat het op de laatste avond van de taptoe wel meer voorkomt dat er van het programma wordt afgeweken. Dat was de reden dat hij erin had toegestemd om een andere mars te spelen. Echter, hij had Van Diepenbeek op het hart gedrukt

geen verboden mars uit te voeren. Van Diepenbeek verzekerde hem dat het verbod hem bekend was, en dat hij een normale mars zou spelen.

Ik heb kapitein Van Diepenbeek na afloop van de voorstelling ter verantwoording geroepen, waarop hij aanvoerde, dat de kapel dit spontaan en buiten zijn voorkennis gespeeld had. Dit lijkt mij ongeloofwaardig, aangezien ik ook vóór de voorstelling de onderkapelmeester nog ten overvloede gewaarschuwd had om geen 'stunts' uit te halen.¹³

Onderzoekscommissie

De minister laat er geen gras over groeien en stelt onmiddellijk een interservice-commissie samen. Deze commissie bestaat uit kolonel J.L. Hollertt van de generale staf, kapitein-luitenant-ter zee W.A. de Looze en luitenant-kolonel mr. O. van der Bij van de Koninklijke Luchtmacht. Hij draagt de commissie op met spoed een grondig onderzoek in te stellen naar de omstandigheden waaronder het incident heeft kunnen plaatsvinden, welke militairen hierbij betrokken waren en hoe het mogelijk is dat verschillende persorganen ongeveer gelijklopende commentaren op het incident hebben gegeven.

Ook moet de commissie uitzoeken hoe de geruchten in de wereld zijn gekomen dat er onenigheid zou bestaan bij het comité verenigde chefs van staven.

De commissie gaat voortvarend van start. Al op 8 september worden majoor Eschauzier en kapitein Van Diepenbeek gehoord. Op 11 september moet Van Diepenbeek nogmaals voor de commissie verschijnen en ook kapelmeester Warnas is aan de beurt om zijn verhaal te doen. In de twee weken die daarop volgen worden er in totaal nog met veertien betrokkenen gesprekken gevoerd. De adjudant-onderofficieren A.J. Stolwerk, B. de Ruiters, W.M. Rijn, G. de Koning en C. Bakker van de kapel worden allemaal gehoord.

Adjudant Stolwerk, de oudste in rang, trekt het boetekleed aan. Hij wist van de plannen maar had niets ondernomen. Ook had hij zijn leiding-

¹³ Rapport van majoor der cavalerie mr. P.C.L. Eschauzier, 's-Gravenhage, 4 september 1961.

PLEIDOOI VOOR HARRY VAN DIEPENBEEK

KAPITEIN-DIRECTEUR VAN DE LUCHTMACHTKAPEL

AANBEVOLEN IN DE AANDACHT VAN DE INTER-SERVICE-COMMISSIE, BELAST MET HET ONDERZOEK NAAR DE ESSENTIE VAN EEN TAPTOE IN HET ALGEMEEN EN NAAR HET ONDISCIPLINAIRE OPTREDEN VAN DE LUCHTMACHTKAPEL TIJDENS DE DELFTSE TAPTOE HEEL IN HET BIJZONDER.

Heren,

De zaak, waarom het hier gaat, is — strikt genomen nog „sub judge“ — onder uwe berusting. Ge zult haar nog moeten bebroeden, totdat ze rond onder U vandaan komt in de vorm van een advies aan het comité Verenigde Chefs van Staven. Uw advies zal het vonnis over de Luchtmachtkapel bepalen. Welk advies? Men is er niet gerust op. Ge zult straks als de onfeilbare heiligen van minister Visser en enkele generaals een conclaaf binnen-

geven is van het gesnorrebaarde „mos“ (in latijne betekenis) waarmee de officieren-stand van de Landmacht vaak overwoekerd is. Schrijft U maar gerust, dat de Luchtmacht in de hoge regionen der andere wapenen naar de verdom-boek verwezen is. Weet ge hoe een ritmeester, die van zijn vorstelijke paard beroofd, naar het kruithuis van een tank verbanen is, kijkt naar een stralijgerspiloot? Zo'n blik sprekt boekdelen. Is zo'n ritmeester uit het goede huzarenhout gesneden, dat zal hij de vlieger de lucht in

Dr. C. L. Walther Boer

grondpersoneel knokkens-bereid achter hun eigen geluid staan, achter hun „Saints“ en hun „Blues“.

Als ik U over de „spiritualiteit“ van het vliegende wapen nog even mag voorlichten; een vlieger, terug van de straaljagerjacht, haakt bepaald niet naar „Turf in je ransel“. Hij kan in zijn zuurstof-pak zo best niet marcheren. Hij loopt liever driekwarts, dan tweekwarts en het liefst stapt hij na zo'n vlucht een beetje synchisch de mess binnen. Hij moet ontspanningsmuziek hebben; hij heeft helemaal niets van doen met het mars-tempo van de infanteristen beneden hem. Misschien wil dr. C. L. Walther Boer de militaire muziek verdedigen als het „dynamiet voor een soldaten-siel“, maar daar heeft zo'n vlieger dan „voorlopig nog mooi even niets mee te maken“. Harry van Diepenbeek heeft dat uitstekend begrepen. Hij heeft ook beseft, dat er alleen in de Luchtmacht-mess graag gezongen wordt; dat de Luchtmacht altijd graag swingt en dat zij reeds in haar prille jaren op Soesterberg een „Daas-band“ had van officieren die na hun tochtjes in broze Fokkertjes gezellig wilden „an-dazen“. Vraagt U dat maar aan dr. Reynders, thans huisarts te Schipluiden; of aan de kolo-

gegenden niet op de hoogte gesteld. De inspecteur Militaire Muziek kolonel dr. C. L. Walther Boer komt uitleggen hoe het mogelijk was dat deze marsen zo naadloos in elkaar konden overgaan. Ten slotte wordt aan hem gevraagd wat hij van kapitein Van Diepenbeek vindt. Hij zegt dat deze in eerste plaats musicus is. Hij stelt zijn rol als muzikant boven die van militair en officier.

Hij is zeer ijverig en wilskrachtig, maar daarnaast eigenwijs. Hij zet zijn ideeën door.

Hij is eerzuchtig.

Walther Boer kan niet volmondig met 'ja' antwoorden op de vraag of hij Van Diepenbeek een goede militair vindt. Tot slot legt Van Diepenbeek op 26 september zijn slotverklaring af. Op 3 oktober rapporteert de commissie aan de minister.

Plichtsverzuim

De commissie concludeert er van overtuigd te zijn dat Van Diepenbeek de kapel er onvoldoende van heeft doordrongen dat het spelen

van de 'Saints' volkomen ontoelaatbaar was. Hij is ook tekortgeschoten op het gebied van de handhaving van de krijgstuicht. De commissie beveelt aan om in de toekomst rechtstreekse contacten tussen directeuren van de militaire kapellen en journalisten van de pers over andere dan muzikale zaken uitdrukkelijk te verbieden. Adjudant Stolwerk krijgt het verwijt van plichtsverzuim om de directeur en kapelmeester niet in te lichten over het voornemen. Hij had bovendien zijn collega's de consequenties van hun handelen moeten voorhouden.

Media-aandacht

Het was ook de landelijke pers niet ontgaan dat de kapel buiten haar boekje was gegaan. Iedereen lijkt ineens een mening over militaire muziek te hebben. Vele ingezonden stukken met voor- en tegenstanders buitelen over elkaar heen. Krantenkoppen met: 'De hoempa wint', 'Turf uit de mode', of 'Nu mag de Luchtmachtkapel niet eens meer swingen' zijn niet van de lucht. Zo verschijnt in *de Volkskrant* een ingezonden brief onder het kopje 'Swing Band'.

Een andere journalist suggereert weer dat men zich in hoge kringen binnen het ministerie afvroeg of de ontwikkeling van de Luchtmachtkapel naar een orkest 'dat jazzbands concurrentie aandoet' wel gewenst is.

Over het algemeen zijn de reacties in de bladen echter positief ten opzichte van de kapel. De luchtvaartredacteur van *Trouw* schrijft dat:

de goodwill, die onze kapel voor de luchtmacht heeft gekweekt, met geen duizenden guldens aan advertenties te bereiken is.

Brieven van prins Bernhard

Ook prins Bernhard is geschrokken van alle media-aandacht, en schrijft opnieuw een brief aan de minister. In deze tweede brief doet hij dat op een opvallend mildere toon. Hij blijft van mening dat de ceremonie van de taptoe

Militaire leiders buigen zich weer over probleem zware of lichte muziek

zelf, die ongeveer twintig minuten duurt, een zuiver militair karakter dient te hebben. Omdat de taptoe Delft ongeveer twee uur duurt, heeft hij er begrip voor dat het publiek ook andere dan louter militaire marsmuziek wil horen.

Ook om financiële redenen zou het gewenst zijn om lichtere muziek te brengen. Als derde argument stelt hij dat het:

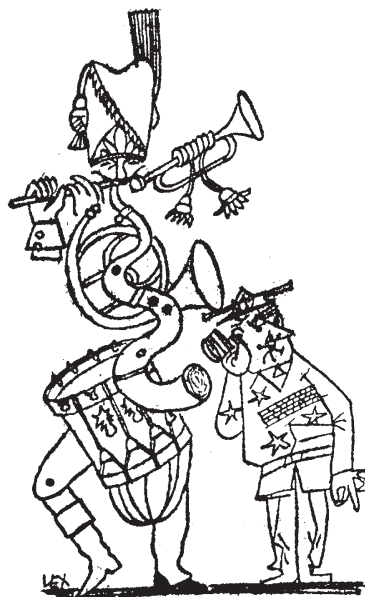
misschien wel goed is te demonstreren dat de militairen ook in dit opzicht met hun tijd meegaan.

Hoewel de prins hoopt dat de publiciteit zal luwen, staat er op 16 september alweer een stuk in de krant.¹⁴

De pers blijft de verrichtingen van de Luchtmachtkapel op de voet volgen. Een week na afloop van taptoe Delft krijgt Van Diepenbeek in het Zeeuwse Axel – waar opnieuw een taptoe

Haegsche Sousa

Krygheluchtelycke Variaties op het Thema „Turrof in je Ransel”. —

De Waereldt is een Speeltooneel,
Elck speelt zyn Rol en kryght zyn Deel:
De Landmacht blaest alleen klassieck,
De Luchtmacht toetert Jazzmuzieck,
Dat laetste zint, tot groot Verdriet
Van hoogh tot laegh, de eerste niet,
Waerdoor er tusschen Lucht en Land
Een Twist op hoogh Niveau ontbrandt,
Vermits de Landmacht, kort en goed,
Geen Turfjen uyt zyn Ransel doet,
De Luchtmacht, luchtigh als altydt,
Werpt Irving Berlin in de Strydt,
En oordeelt Sousa, suf en flets,
Als afgedaen en ouderwets;
Nu dreyght de Generale Staf
De laetste met een forsche Straf
Omdat het Kryghstuchtrechtlement
Geen Ranseldissonanten kent.
Ghy allen, die thans door Berlyn
Wat korter van Begrip zult zyn,
Verbaest U niet: hier woedt een Twist,
Die-ooch úw Wel en Wee beslist,
Is ledereen ten Eynde Raedt,
Den Haegh houdt kalm de juyste Maet.

JOOST.

Uit: 'De Groene Amsterdammer'

(gedicht Evert Werkman; tekening Lex Metz)

op het programma staat – een verbod van de organisatie om muziek die in Delft wel toegestaan werd, uit te voeren. Zo verdwijnt zelfs de geplande 'Luchtmacht Defileermars' van

14 Brief Prins der Nederlanden aan de minister van Defensie, 15 september 1961, 463/61.

FOTO NIMH

Taptoe Delft, augustus 1961

het programma. De ook hier geprogrammeerde 'Bill Bailey' en 'Rocking Rhythm' werden vervangen door 'Mars Gammatique' van Gerard Boedijn en de 'Eurovisiemars' van Van Holland. In Groningen was de burgemeester juist in zijn nopjes over het geboden programma.

Uitstel

De stichting Stadsontspanning in Utrecht wilde op 5 oktober een promenadeconcert organiseren, maar tijdens de persconferentie op 20 september in de officiersmess van de Kromhout Kazerne bleek dat de Luchtmachtkapel dit jaar niet was uitgenodigd. De organisatie wilde de PROM-'61 organiseren met de Koninklijke Militaire Kapel, de Johan Willem Friso Kapel en de Marinierskapel.

Majoor Van Yperen, die ook hier de muzikale leiding had, bracht naar voren dat het te gevoelig was om gezamenlijk met de Luchtmachtkapel op te treden, gezien het lopende onderzoek naar deze kapel. Dit leidde opnieuw tot veel publiciteit en ophef, met als gevolg dat de stichting Stadsontspanning eieren voor haar geld koos en de hele zaak – vanwege het 'swingconflict' – tot nader order uitstelde.

Een Edison

Aan het eind van de maand september haalde de kapel binnen 24 uur tot tweemaal toe opnieuw de voorpagina's. Verschillende kranten bespraken het concert dat de Luchtmachtkapel had gegeven op de jaarlijkse grote luchtmacht-

avond, georganiseerd door de afdeling Den Haag van de koninklijke vereniging 'Onze Luchtmacht'. Onder toezien oog van de chef van de luchtmachtstaf, luitenant-generaal H. Schaper en de sous-chef, generaal-majoor W. den Toom. Na 'Juke Box' en 'Rocking Rhythm' leek er aan het applaus geen einde te zullen komen. Van Diepenbeek dankte correct buigend, maar had moeite een brede lach te verbergen. Het *Vrije Volk* en het *Hengelo's Dagblad* kopten zelfs met: 'Vier generaalsvoeten tikken ritme van 'The Saints''.

De volgende avond, zaterdag 30 september, kreeg kapitein Van Diepenbeek uit handen van Wim Sonneveld een Edison uitgereikt. In de categorie 'Nederlands instrumentaal' had de kapel met de plaat 'Marching together' de prestigieuze muziekprijs in de wacht gesleept. In een rechtstreekse televisie-uitzending vanuit het Kurhaus in Scheveningen, werd de in luchtmachtuniform gestoken dirigent op het Grand Gala du Disque Populaire op slinkse wijze door Sonneveld aan de tand gevoeld over de 'enorme rel rond de Luchtmachtkapel'.

FOTO NIMH

Uitreiking van een Edison door Wim Sonneveld aan kapitein H.F.W. van Diepenbeek, 30 september 1961

Van Diepenbeek liet zich echter niet uit zijn tent lokken. De Luchtmachtstaf had hem op zijn hart gedrukt niet uit de school te klappen. Van Diepenbeek zei blij te zijn dat het om een plaat ging met twaalf marsen van Sousa en Schootemeyer, en niet uit het 'omstreden genre'. Over de swingmuziek zei Sonneveld ten slotte nog:

FOTO NINH

Jubileumconcert
Luchtmachtkapel, 1961

Ze zullen er vandaag of morgen toch aan moeten wennen. Maar het zal wel morgen worden, want in Nederland komt alles pas 50 jaar later (...),

waarna Van Diepenbeek onder groot applaus het podium verliet. Op maandag 2 oktober was in de kranten te lezen:

Na het concert in Den Haag en de toekenning van de Edison is nu wel duidelijk aangetoond, dat de Koninklijke Luchtmacht in zijn kapel een instrument heeft, dat bij grote groepen van het Nederlandse volk goodwill kweekt, die van onschatbare waarde is.

Tumult in de Tweede Kamer

Ook de Tweede Kamer is het tumult rond de gebeurtenissen op 2 september niet ontgaan. Tot twee maal toe stelt het Tweede Kamerlid mr. F.J. Kranenburg (PvdA) schriftelijke vragen aan de minister van Defensie. Zo wil Kranenburg weten of het comité verenigde chefs van staven zich rechtstreeks heeft ingelaten met het repertoire van de Luchtmachtkapel, en of dit comité zich daarmee heeft begeven in rechtstreekse gezagsuitoefening over onderdelen van de krijgsmacht.

Ook wil Kranenburg weten of de minister zich competent acht om langs hiërarchieke weg leiding te geven aan de ontwikkeling van een muzikaal repertoire, in het bijzonder als het gaat over hedendaagse muziek. Later wil hij nog weten of het rapport van majoor Eschauzier als basis heeft gediend voor de interservice-commissie.

De minister stelt dat het eindrapport van de commissie in handen zal komen van de betrokken bevelhebber. In Nijmegen, de thuisbasis van de kapel, laat laatstgenoemde tevens onderzoek doen. Op 20 oktober rapporteert de commandant, kolonel J.A. Vergouwe, aan de luchtmachtstaf in Den Haag. Hij constateert dat het spelen van 'Oh, when the Saints go marching in' niet beschouwd kan worden als een spontane actie, maar dat er sprake is van een van tevoren beraamd plan. Vergouwe is er echter niet achter gekomen welke leden van de kapel kunnen worden aangemerkt als initiatiefnemers. Het zou te tijdrovend zijn om verder onderzoek te doen.

Lessen krijgstuicht

Maar ook betwijfelt Vergouwe of de waarheid ooit aan het licht zal komen. Hij stelt dat de

hele kapel zich schuldig heeft gemaakt aan 'onkrijgstuchtelijk' gedrag en zal daarom de kapel gedurende de komende maanden 'de nodige lessen krijgstuucht laten geven', waarbij het accent zal komen te liggen op het zuiver militaire element. Eén van zijn officieren heeft de kolonel voor deze klus reeds vrijgemaakt.

De discipline binnen de kapel is in het algemeen goed, maar de directeur heeft toch onvoldoende de stemming aangevoeld, en is derhalve als militair leider tekortgeschoten.

Hij heeft Van Diepenbeek daarvan schriftelijk in kennis gesteld.¹⁵ Luitenant-generaal H. Schaper stuurt vervolgens de rapportage van kolonel Vergouwe door naar het ministerie, en bericht de minister dat hij zich in algemene zin met deze afdoening kan verenigen.¹⁶

Het zal nog een tijd onrustig blijven in Nijmegen en ook de Luchtmachtstaf heeft haar handen vol aan de kapel. Nog vele briefwisselingen zullen er volgen over vermeende interviews en mededelingen in de pers. Sommige journalisten vragen zich echter af of de generaals in Den Haag geen belangrijkere zaken omhanden hebben dan zich bezig te houden met het repertoire van de militaire muziek. In Berlijn is men immers begonnen met de bouw van de muur. En de dreiging van het Warschaupact neemt steeds grotere vormen aan.

Berispingen

De leden van de kapel worden na de bevindingen van het onderzoek, dat is uitgevoerd in opdracht van de minister, disciplinair gestraft. Zowel kapitein Van Diepenbeek als adjudant Stolwerk worden door de commandant LIMOS, kolonel J.A. Vergouwe, nog schriftelijk berispt. De muzikanten krijgen extra lessen in exercitie en militair recht, waarna alles weer in rustiger vaarwater terechtkomt.

Ten slotte

Van Diepenbeek werd op zeer jonge leeftijd de leiding toevertrouwd aan een kapel waarvan hij rond 1947 zelf nog als klarinettist deel had uitgemaakt. Na een paar maanden verliet hij

de Stoottroepenkapel voor een functie als klarinettist bij de Marinierskapel en omdat nog maar weinig muzikanten bij de militaire muziek beschikten over een conservatorium-diploma gold hij in 1951 als hoogopgeleid.

Hij werd als 25-jarige soldaat van de ene op de andere dag gepromoveerd tot eerste luitenant. De kapel, waar hij als kwajongen zijn carrière was begonnen, kwam ineens onder zijn leiding te staan en zal zijn autoriteit niet altijd als vanzelfsprekend geaccepteerd hebben. In de eerste tien jaar na de oprichting waren er erg veel mutaties binnen de kapel, wat op gezette tijden tot onrust zou leiden. Uit verschillende bronnen is op te maken dat de kapel grote moeite had om behoorlijk gekwalificeerde musici aan te trekken. Verschillende nieuwe leden van de kapel hadden al een behoorlijke naam opgebouwd in de lichte muziek en waren vaak wat ouder.

Een relletje dat ondanks de dreigende situatie rond Berlijn de media een half jaar wist te boeien, is hedentendage bij de militaire muziek iets om alleen nog maar van te dromen. De samenleving was zo kort na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, en ook na de onafhankelijkheid van Indonesië, nog volop bezig met het zoeken naar een nieuwe balans. De legerleiding was waarschijnlijk ook helemaal niet voorbereid op een zo hevige reactie vanuit de samenleving.

De doelstelling van de militaire muziek was al vanaf het einde van de 19-de eeuw door de minister van Oorlog vastgelegd. De rol van de muziek op het slagveld was uitgespeeld. De muziek moest een schakel zijn tussen de burgermaatschappij en het leger. De schakel naar de maatschappij hadden Van Diepenbeek en zijn mannen met de Amerikaanse swingmuziek wel gevonden. ■

15 Brief van 24 oktober 1961 van de commandant LIMOS: 88CP. Nota voor kapitein H.F.W. van Diepenbeek.

16 Afdoening incident tijdens taptoe op 2-9-1961. 123778/T, 2 november 1961.